

KADINLARLA İLGİLİ OLARAK HADİS RİVAYETLERİNDE YER ALAN “AKLEN VE DİNEN EKSİK OLMA” İFADESİNE FARKLI BİR YAKLAŞIM

A DIFFERENCE APPROACH TO THE EXPRESSION “INSUFFICIENCY OF RELIGION AND REASON” REFERRING TO WOMEN IN SOME HADITH RUMORS

Doç.Dr. Yener ÖZTÜRK

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

yenerozturk@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışmada kadınlarla alakalı hadis külliyyatında yer alan bir rivayet konu edinilmektedir. Söz konusu rivayet, geçmişten günümüze, daha çok ontolojik açıdan bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmada ise ilgili ifadeler farklı bir yorumla yaklaşmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, problem olarak görülen konu makalede ‘kadın ve erkeğin bir bütünü tamamlayan cinsler olduğu’ gerçeğinden hareketle yeni bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erkek, Kadın, Din, Akıl

ABSTRACT

We studied on this article the hadith rumor which is in the hadith collections. This rumor is excessively understood as ontological expression from early period of Islam to our age. In this article, the subject was studied by difference approach and comment. We expect that rumor indicating the fact that the men and women are unique. Each of them completes the other. We believe that is the new point of view on this subject.

Key Word: Man, Women, Religion, Reason

Giriş

Çalışmamıza konu edindiğimiz bu rivayet başta Buharî ve Müslim'in *Sahihleri* olmak üzere hadis külliyyatının tamamına yakınında yer almaktadır. (Buharî, Hayz 7. Keza bkz., Müslim, İman 132; Ebu Davud, Sünnet15; Tirmizî, İman 6; İbn Mace Fiten 19, Ahmed İbn Hanbel, Müsned, II, 67, 373) Bu gerçeğe rağmen kimi zevat söz konusu rivayeti -bazen senette yer alan ravilere bazen de metnin muhtevasına yönelttikleri eleştirilerle- peşinen reddetme yolunu tercih etmişlerdir. (Mesela bkz. Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s. 151 vd; Hidayet Ş. Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, s. 127 vd.)

Bizce bu zorlama tevil ve eleştiriler modern çağın zihinleri baskılayıcı kültürü altında geliştirilmiş yorumlar olması cihetiyle malûl yaklaşımlardır.

Bu rivayetleri senette yer alan raviler açısından kabullenmekte sıkıntı çekenler unutmamalıdır ki başta Buharî ve Müslim gibi mühim zevat olmak üzere müdakkik hadisçilerimizin tahric ettikleri rivayetin senedinde yer alan bu raviler, aynı zamanda diğer bir çok dinî meselede varid olan hadisleri de rivayet etmiş olan ravilerdir ve güvenilir oldukları meşhur hadis tenkitçileri tarafından belgelenmiş şahıslardır. Bir diğer ifadeyle, güvenilirlikleri üzerinde şüphe/tereddüt oluşturulmak isten bu şahıslar ibadet ve muamelatla ilgili hadislerin de ravileridirler. Eğer biz bu konudaki hadisleri reddetme cihetine yönelirsek, sadece bu meselede onlardan varid olan hadisleri değil, ibadet ve muamelat da dahil, bütün dini konularda onlardan varid olan hadislerin sıhhatinden de şüphe edip reddetmemiz gerekir ki, bu, dini tehdit eden ciddi bir tehlikeyi oluşturur.

Senetle alakalı bir hususa kısaca dikkat çektikten sonra şimdi hadisın verdiği mesajı ilgili ifadeler üzerinde yoğunlaşarak yeniden anlamaya/izaha çalışacağız. Söz konusu rivayetin Türkçe anlamını vermeden önce, hadiste geçen *عقل ودين ناقصات* terkininin anlamı hususunda hadîs şârihlerimizin vermiş olduğu bilgileri kısaca hatırlatmak istiyoruz:

Sahih-i Müslim şârihlerinden İmam Nevevî, bu ifadenin 'kalîlâtü'z-zabt' manasına geldiğini belirtir ki bu, 'zabtı (hıfzı ve kavraması) az olanlar' demektir. (Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, II, 67.) Buharî şârihlerinden İbn Hacer el- Askalanî ve Kastalanî gibi zevat ise -Nevevî kadar açık bir ifade kullanmamış iseler de- onlar da bu terkinin 'zabtın azlığını hissettiren' bir manayı ifade ettiğini belirtirler. (İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I, 535; el-Kastalanî, *İrşadu's-Sârî*, I, 347) Kelamcı Nureddin es-Sabunî de kadınların akıllarının farklılığının fitrî bir temele dayandığını hatırlattıktan sonra, söz konusu noksanlığı 'zabt aleti' nin eksikliği şeklinde ele alır. (Bkz. Sabunî, *el-Bidaye fî Usuliddîn*, s. 18)

Dinen noksanlığa gelince, bazıları bunu dinin özülle irtibatlandırır, bazı alimlerimiz de bu durumu 'taât ve ibadetin noksanlığı' şeklinde ele alırlar. (Bkz. Nevevî, *age.*, II, 68) Ahmed Naim Efendi bu farklı değerlendirmeler için şunu der: 'İman amelden cüzdür, iman artma ve eksiltme kabul eder' diyenler, bu nebevî beyanı zahiri anlamına hamledip teville ihtiyaç görmezler; ibadeti eksik

olanın dinini de eksik sayarlar. Böyle düşünmeyenler (yani, ameli imandan cüz saymayanlar) ise noksanlık ve ziyadenin dinin özüne ait olmayıp sıfatlara raci olduğunu belirtirler. (Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, I, 224)

Sağlıklı bir çeviri yapabilmemiz için *akl* mefhumuyla alakalı önemli gördüğümüz iki noktaya dikkat çekmek istiyoruz.

1. Kelime olarak ‘bağlamak ve tutmak’ gibi anlamlara gelen *akl* kavramı, insanın anlama, idrak etme, kavrama gücünü ifade eder. (el-İsfehanî, *el-Müfredât*, s. 511) Anlaşılacak şeyler onunla anlaşılır, onunla kavranır, onunla değerlendirilir ve onunla bir neticeye bağlanır.

Ak(ı)l, Kur’an-ı Hakîm’de bir isim olarak yer almaz. Mesela, ayet-i kerimelerde akıl ‘onun akli, onların akılları’ anlamında (*akluhu*, *akluhâ* veya çoğul kalıbı içerisinde *ukûluhum*, *ukûluhünne*) şeklinde ifade olunmaz. Bu *kuvve* ilgili ayetlerin tümünde ‘ya’kılûn, ta’kılûn, akelû’ gibi fiil türevleriyle kullanılır.

Bu kullanım şekli bize nuranî bir kuvve olan aklın aynı zamanda ruhun önemli bir sıfatı, fonksiyonu, hayati bir dinamiği olduğunu göstermektedir. Nitekim Kur’an’da bu sıfat kalbe nispet edilmiştir: “*Kalpleri vardır onlarla akletmezler.*” (A’raf, 7/117. Ayrıca bkz., Hacc, 22/46) Kalb ise bâtını/esası ruh olan bir rabbanî bir latifedir. (Cürcanî, *et-Ta’rifât*, s. 178) Dolayısıyla kalbe nispet edilen akıl aynı zamanda ruha da nispet edilmiş demektir.

Bu özet bilgiyi, hadiste geçen “ *ناقصات عقل* nâkısâtu akl” ifadesindeki *akl* kelimesine fonksiyonel bir anlamın yüklenebileceğini belirtmek için verdik. Daha açık bir ifadeyle, aklın Kur’an’da fonksiyonel olarak kullanılmış olması gerçeğinden hareketle bu hadis-i şerifteki *عقل* kelimesini ‘akletmek (bir meseleyi bir hükme/neticeye bağlama)’ anlamıyla da ele alabiliriz. Buna göre bu terkinin manası ‘*aklı eksik, akli kısa*’ anlamında olmayıp ‘*akletme işini/aktivitesini eksik bırakanlar*’ demek olacaktır. *نقص* fiili Arap dilinde hem geçişli (müteadî) olarak ‘bir şeyi eksik yapmak/bırakmak’ manasıyla hem de geçişsiz (lâzımî) olarak ‘bir şeyin eksik olması/kalması’ anlamıyla kullanılmaktadır. (Bkz. İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, XIV, 262.)

Bu cümleden olmak üzere, ‘nâkısâtu akl’ ifadesindeki eksiklik, bizatihi aklın kendisinde/özünde değil, aklın aktivitesinde (akletmede) düşünülmesi gerekir. Şöyle ki kadının yaratılışından gelen zengin hayal dünyası, hisleri-heyecanları ve buna bağlı olarak meydana gelen kararsızlık halleri, onun zihin faaliyetleri üzerinde mühim tesirler icra eder. Bu yönleriyle bir kadın zihnin aktivitesinde (işleyiş tarzı hususunda) erkeğin berisinde kalabilmektedir.

2. Eksiklik nisbî/göreceli bir mefhumdur. Dolayısıyla tek başına bir anlam ifade etmez. Öyleyse bu cümlede dile getirilen ‘*akletmeyi eksik bırakma*’ vurgusu, bir başkası düşünülmediğinde bir anlam ifade edecektir ki o da erkeklerdir. Buna göre burada şu anlamın düşünülmesi icap eder: ‘Kadınlar –erkeklerle nispetle- akletme aktivitesini eksik bırakanlardır.’ Bu madde içinde vurgulanması gereken bir diğer husus da şudur. Bu durum, her hususla ilgili değildir; bu sadece kadının sevgi,

şefkat veya korku hissini tesiri altına alan, rikkatini derinden etkileyen bazı konular için söz konusudur. Bu noktayı dikkate alarak ilgili cümlenin anlamını daha geniş bir açıdan şu şekilde düşünmemiz gerekir: ‘Kadınlar –şefkat ve rikkatlerini yakından ilgilendiren bazı konularda, erkeklere nispetle, -akletme işini eksik bırakanlardır.’

Burada izahına çalıştığımız mesele şudur. Pratik hayatta da açıkça görüleceği üzere, bir kadın his dünyasını zorlayan bazı hadiseler karşısında –rahat konsantre olamaması sebebiyle- mevcut akletme gücünü bir erkek kadar ileri götürememektedir. O, yaratılışının neticesi olarak bir noktadan sonra akletme yerine yola hissî temayülleriyle devam etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, metanet, soğukkanlılık ve cesaret isteyen bir konuda bir erkek akletme gücünü (sözgelimi) yüzde doksan nispetinde kullanıyorsa, hislerinin öne geçmesiyle kadın bunun altında bir oranda bu gücünü kullanabiliyor. Dolayısıyla ortaya -aklın kendisinde değil- onun kullanılması (akletme) noktasında nisbî/göreceli bir noksanlık çıkmış oluyor.

Yine bu çerçevede -maddeler halinde- birkaç noktaya temas etmek istiyoruz:

a. Kadınların *bazı* konularda erkeklere nazaran daha zayıf bir derecede akıllarını kullanmaları yaratılışlarının neticesidir, ayrıca bunun böyle olması ilahî bir maslahat ve hikmet gereğidir. (Bu hususa birazdan temas edeceğiz) Dolayısıyla kadının bu yapısı asla onun insanî konum ve onurunu küçük düşürücü bir hal değildir. Zira buna karşılık erkeğin de kadına göre –nispetler perspektifinde- eksik ve zayıf kaldığı hususlar vardır. Mesela kadın erkeğe nazaran daha şefkatli, daha merhametli daha zarif ve daha ince ruhludur. Burada kadın erkeğin çok önündedir. Ve bu noktada erkek kadımla boy ölçüşemez. Şimdi bu gerçekten hareketle de diyebiliriz ki erkekler kadınlara nazaran ‘*nâkısû’l-his*’ tirler. Yani, sevgi ve şefkat hisleriyle yaklaşılması gerektiği bir yerde erkekler duygularını işletme/sergileme yönüyle kadınlara nispetle ‘*eksik cinsler*’ dir.

b. Şu halde karşımıza birbirine muhtaç ve tek başına hareket ettiklerinde ‘eksik kalan iki cins’ tablosu çıkmaktadır. Esasında bu durum varlığın umum yapısıyla ilgili bir durumdur. Şöyle ki “zerrelerden bitkilere, ondan hayvanlar ve insanlar arasındaki erkeklik ve dişiliğe kadar her şey çift ve birbirine muhtaçtır; elektron protona, gece gündüze, yaz kışa, yeryüzü gökyüzüne ne kadar muhtaçsa kadın ve erkek de birbirlerine (öylesine) muhtaçtır.. Tek olan Allah’tan başka her şey *eksik* olduğu gibi, varlığını sürdürebilmek için de, hiçbir şey kendi kendine yeterli değildir. Bu itibarla eksik olan erkek ve kadın bir araya gelmekle birbirlerini tamamlamaktalar ve böylece bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Zaten bütünde asıl olanda budur.” (M. F. Gülen, *Prizma*, I, 177) Nitekim erkeklere hitapla bir ayette bu hususa dikkat çekilir: “*Kadınlar, (eksiklerinizi kapatıp tamamlama hususunda) sizin için bir örtü, siz de (aynı şekilde) onlar için bir örtüsünüz.*” (Bakara, 2/187) Ayrıca bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.s), “*Kadınlar, erkeklerin yarısıdır (şakîki’dir)*” buyurmuşlardır. (Ebu Davud, Taharet 94; Tirmizî, Taharet 82) Bu nebevî beyanda yer alan ‘şakîk’ kelimesi, ‘tam ortadan

ikiye bölünen bir bütünün parçası' manasındadır. Yani bir bütünü meydana getiren iki parçadan her biri, diğerinin 'şakiki' olmaktadır.

Kadın ve erkeğin duygularındaki farklı tonların mevcudiyeti hiçbir zaman zıtlık ve çatışma meydana getirmediği gibi birbirini bütünleyici anlamda bir tamamlayıcılık da oluşturmaktadır. Bu durumu 'Cinsiyet Meselesi' adlı kitabında A. Forrel şu ifadelerle ele almaktadır: Duygu hayatında iki cins birbirini şaşılacak derecede tamamlar. Erkek varacağı hedeflerin ve idealin yüksekliğini arttırırken, kadın lüzumlu dirayeti muhafazaya, tonları tatlılaştırıp inceltmeye, nihayet erkeğin gayret ve heyecanlarındaki şiddet ve sertlikle her şeyi bozma tehlikesinin olabileceği yerde tabii hadsinin yardımıyla ince farkları hususi vaziyetlere tatbik etmeye muvaffak olur. Bu karşılıklı etkileme, mutlu bir ortaklık içinde hislerin mümkün olan en yüksek ve en güzel ahengine varabilir.. (A. Forrel, *Cinsiyet Meselesi*, s. 36)

c. İlahî hikmet, bir bütünün iki eşit yarımı (şakiki) olarak yarattığı kadın ve erkeği birbirine ihtiyaçlı kılmakla onları birbirlerine yöneltmiş ve hayatlarını kaynaştırmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim değişik yerlerde birbirine yakın bir üslupla şöyle buyurmuştur: "O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de, sizin onlarla onların da sizinle, huzur ve sükûna ermeniz için size kendi cinsinizden eşler yaratması, aranızda sevgi ve merhamet var etmesidir. Bunda da düşünen kimseler için ibretler vardır" (Rum, 30/21) Eğer her iki cins de birbirinin aynı (farksız) bir tonda yaratılmış olsalardı, birbirlerine sığınma ihtiyacı duymayacaklardı, dolayısıyla aralarında kolayca bir yakınlaşma da meydana gelmeyecekti. Nasıl ki termodinamik kanununa göre bir gün evrendeki hareketin eşit/müsavi hale gelmesiyle bir maddenin sıcaklığı diğerinden fazla olmayacak, varlıkta pozitif-negatif diye bir şey kalmayacak ve kâinat işlemeyen bir saate dönecektir, bunun gibi kadın ve erkeğin duygularının aynı/eşit olmasını istemek veya onları buna zorlamak, her iki cins arasındaki iletişim ve etkileşimin durması, işlememesi demek olacaktır.

Bu hususu somut bir teşbihle ele almak gerekirse: İki mıknaatın farklı kutuplu uçları yan yana getirildiğinde birbirlerini çeker, aynı uçların ('iki eksi' ucun veya 'iki artı' ucun) bir araya getirilmesi ile de birbirlerini iterler. İşte bunun gibi, erkek erkeklik duygularıyla, kadın da kadınlık hisleriyle kalabildiği müddetçe birbirlerini cezbederler. Aksine, erkekleşmeye çalışan bir kadının bir erkekle, kadınsı tavırlara özenen bir erkeğin ise bir kadınla hayatlarını sürdürmeleri oldukça zordur. (Ağırlıklı olarak Batı dünyasında kısmen de bizim dünyamızda vuku bulan boşanma olaylarının sebepleri bu açıdan da değerlendirmeye alınmalıdır.)

Hasılı, kadın sevgi, şefkat, nezaket, duyarlılık ve zerafet gibi daha zengin olduğu hususiyetlerle erkeği cezbederken, erkek de metanet, soğukkanlılık, cesaret, fizikî güç ve hislerine hakimiyetiyle aklen daha mutedil oluşu gibi önde olduğu yönleriyle kadını yanına çeker. Böylece erkeğin ve kadının kendisine has bu özellikleri onları birbirlerine derinden bağlayan vesileler olur. (Benzer yorumlar için bkz., Butî, *el-Mer'etü*, s. 174-175)

İlgili Hadîs ve Tercümesi

Arz edilmesinde yarar gördüğümüz bu açıklamalardan sonra hadis-i şerif için şu şekilde bir tercümenin daha muvafık olacağını düşünmekteyiz:

عن أبي سعيد الخدري قال

خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في أضحى أو فطر إلى المصلى فمر على النساء فقال (يا معشر النساء ..... ما رأيت : من ناقصات عقل ودين أذهب للب الرجل الحازم من إحدان) . قلن وما نقصان ديننا وعقلنا يا رسول الله ؟ قال (أليس شهادة المرأة مثل نصف شهادة الرجل) . قلن بلى قال (فذلك من نقصان عقلها أليس إذا حاضت لم تصل ولم تصم) . قلن بلى قال (فذلك من نقصان دينها

Ebu Saîd el-Hudrî (r.a.) rivayet ediyor: Allah Rasulü (s.a.s) bir kurban veya ramazan bayramında namazgâha çıktığında kadınlara uğradı ve şöyle buyurdu:

“Ey kadınlar topluluğu!...Akletme işini ve din(i vecibelerini) eksik bırakan sizden birisi kadar, tedbirli ve kararlı bir erkeğin aklını çelen bir başkasını görmedim. Onlar ya Rasûlellah: ‘Akletme ve din(i vecibelerimizi yerine getirme) mevzuunda noksan bıraktığımız (hususlar) nedir?’ dediler.

(Allah Rasulü de) ‘Kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı kadarı değil midir?’ diye sordu. Onlar ‘evet’ dediler. Allah Rasûlü: *İşte bu (durum), onun akletmeyi eksik bıraktığı işlerden (biri) dir.*” buyurdu.

(Sonra) Allah Rasûlü: ‘Kadın hayız gördüğü zaman da namaz kılmaz ve oruç tutmaz, değil mi’ buyurdu. Onlar ‘evet’ deyince, ‘*Bu da, onun dini (taât ve ibadetlerini tam olarak yerine getiremeyip) eksik bıraktığı meselelerden (biri) dir*’ cevabını verdi.” (Buharî, Hayz 7. Keza bkz., Müslim, İman 132; Ebu Davud, Sünnet15; Tirmizî, İman 6; İbn Mace Fiten 19, Ahmed İbn Hanbel, Müsned, II, 67, 373)

Hadîsin Muhtevasıyla İlgili Birkaç Husus

Hadis-i şerifin meâlîni böylece verdikten sonra bu çerçevede yine bir kaç noktaya dikkat çekmekte fayda mülâhaza ediyoruz:

1.Bu hadîs-i şeriften de anlaşılacağı üzere, kadınlar fizyolojilerini etkileyen hayızlı günlerde belli mükellefiyetlerden muaf tutulmuşlardır. Kadının din bakımından eksik olması, onun teslimiyet ve takvası açısından erkekten daha noksan/geri olduğu anlamına gelmediği gibi, bundan hiçbir zaman ‘insanlık ve değer’ yönünden kadının erkekten aşağıda olduğu şeklinde bir mana çıkarmak da doğru değildir. Bu sadece onun -dince temizliğin şart kılınmış olması sebebiyle- namaz ve oruç gibi ibadetleri belli günlerde yerine getirememesinden kaynaklanan nisbî amelî bir eksiklik tir.

Bu çerçevede hatırlatmamız gereken bir husus da şudur: Özel halleri sebebiyle bazı ibadetlerini bırakmak zorunda kalan kadınlar, bu günlerde dua, zikir, tesbih, tefekkür ve istiğfar gibi

ibadetleri yerine getirmek suretiyle ruhen hissettikleri amel noktasındaki bu nisbî eksikliği telafi edip yine büyük sevaplara nail olabilirler.

Kadının fizyolojik sebeplerden ötürü bir kısım amelî vecibelerini yerine getiremeyişi, tamamen irade ve inisiyatifi dışında gelişen, yani onun elinde olmayan arızî bir haldir. Dolayısıyla dinin özülüyle ilgili olmayan amel noktasındaki bu nisbî/göreceli eksiklik, İslam nazarında hiçbir zaman onun Hak katındaki konumunu belirleyici bir durum olarak değerlendirilmemiştir. Bu konuda Kur'an, kadın ve erkek için birlikte geçerli olan genel bir ilke ortaya koymuştur:

“Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık... (Bilmiş olun ki) Allah katında en üstününüz en takvalı olanınızdır.” (Hucurat, 49/13)

2. Şahitlik gibi riske ve tehdiye açık ağır bir iş, –fitraten buna daha dayanıklı/müsait- erkeğin omzuna yüklenmiştir. Bu açıdan kadın özel bir koruma altına alınmıştır. Her konuda olduğu gibi burada da konuya yaklaşım tarzı çok önemlidir. Hikmet ve merhametin kendisi olan bu ilahî hükmün ruhuna yabancı bir kadın, bunu kendisi açısından ‘küçük düşürücü bir manzara’ olarak telakki ederken, Kur'anın nihayetsiz hikmetine itimadı tam inanmış bir kadın ise bunu kendisi adına ‘imtiyazlı/ayrıcalıklı bir hüküm’ olarak görür.

Esasında bir hükmün zihindeki oluşumu, meseleye nereden ve ne şekilde bakıldığıyla doğrudan ilgilidir. İmdi dileyen bu hükmü, hikmeti sonsuzun penceresinden seyredip tasdik eder, dileyen de hikmeti sınırlı aklının dürbününden bakıp ‘hayır’ der. Ne diyebiliriz ki kabul veya reddetme hürriyetini insanlara bizzat Allah vermiştir.

Yukarıda arz ettiğimiz nebevî beyanda da geçtiği üzere insan olma yönüyle kadın ve erkek eşit yarımlardır. Ne erkek kadının, ne de kadın erkeğin çok veya az gelişmiş şeklidir. Söz konusu olan sadece fitratlarındaki farklılıktır. Bu farklılık ise nisbîdir. Zira hem naklen (bkz., Araf, 7/189) hem de aklen sabittir ki kadın ve erkek aynı insanî duygulara (aynı mahiyete) sahiptirler. Fakat yüce Yaratıcı bu müşterek duyguları iki cinse –bir kısım hikmet ve maslahata binaen- değişik nispetleriyle, farklı tonlarıyla, vermiştir. İşte fitratlardaki bu türden bir farklılık İslam açısından vazifede de farklı düzenlemeleri gerektirmiştir. Nitekim Kur'an'da erkeklerin kadınların gözeticileri/koruyucuları (‘kavvâm’ı) olması meselesi, Allah'ın onlara bu görevi yürütebilmelerine imkan sağlayacak özellikler itibarıyla daha fazla lütufta bulunmuş olmasına bağlanır: *“Erkekler (kocalar), kadınlar (eşleri) üzerinde gözetici ve koruyucudurlar. Bunun sebebi, Allah'ın onların bazılarını diğer bazılarından daha fazla lütufta bulunması ve (bir de) erkeklerin (evin masrafı ve mehir gibi) harcamaları kendi mallarıyla yapmalarıdır.”* (Nisa, 4/349)

Şu halde ayet-i kerimede dile getirilen hususu, yani erkeğe -kadına nispetle- fazla olarak verilenleri, manevî üstünlüğe sebep olma açısından değil, bunu, onun görevini hakkıyla icra edebilmesine yardımcı olabilecek metanet, cesaret, itidal ve fizikî güç gibi özellikler noktasında düşünmek gerekir.

Şimdi bu açıdan kadının şahitliği meselesine yeniden bakalım. Yukarıda da kısmen değinildiği üzere, bu ağır vazifeyi/yükü erkeklerin üstlenmesi murat buyrulmuştur. (Bkz., Bakara, 2/282) Çünkü bu türden sıkıntılı bir yükümlülük erkeğin altından kalkabileceği bir iştir, böyle bir vazife kadından istendiği zaman ona zulmedilmiş olur. Denilebilir ki böylesi bir hüküm –tabir caizse- pozitif ayrımcılık anlamında kadına tanınmış hususi bir ‘hak’tır. Bu itibarla da aksine davranış onun elinden ‘rahmet ve hikmet yüklü bu hakkı’ gasp etme anlamına gelir. Şu kadar ki şahit olarak yalnızca bir erkeğin bulunduğu bir yerde iki kadının şahitliği istenmiştir, yani onların yardımı talep edilmiştir. Bu ne anlama gelir? Buradan ‘kadın İslam nazarında erkeğin yarısıdır’ gibi bir mana çıkarılabilir mi? İki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine itibar olunması, hiçbir vakit kadını erkeğin yarısı olduğuna delil olamaz. “Çünkü bu, sadece şahitlikte her türlü teminatın bulunmasına önem verilmiş olmasıyla alakalı hukukî bir düzenlemedir. Bu şahitlik ister itham olunanın aleyhine olsun, isterse lehine olsun fark etmez.” (M. Kutub, *İslam’ın Etrafındaki Şüpheler*, s. 171)

Dikkat edildiğinde görülecektir ki bu nebevî beyanda ‘kadının bir erkeğin yarısı olduğu’ değil, ‘kadının şahitliğinin, erkeğin şahitliğinin yarısı kadarı’ bir kuvvette olduğu bildirilmiştir. Bu cümle birincisinden farklı olup bununla yalnızca kadının yapacağı şahitliğin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilme imkanının erkeğinkine nispetle yarı yarıya denebilecek bir kuvvette olduğu vurgulanmıştır. İstisnaları hariç pratikteki yaşananlar da genel olarak bu hükmü teyit etmektedir. Çünkü kadın, fitrî temayülleri sebebiyle çabuk heyecanlanan, merhamet tarafı galip olan, davanın şart ve sebeplerinin tesiri altında kalması mümkün olan bir tabiata sahiptir. İşte bu sebeplerden ötürü – birbirlerine destek olsunlar diye- bir kadının yanında başka bir kadının bulunmasına önem verilmiştir.

Burada esas olan hak ve adaletin gerçekleştirilmesidir. Mesele ‘yanılma, şaşırma, unutma’ gibi durumlarla alâkalıdır. (İlgili ayet için bkz. Bakara, 2/282) Bunlara onun analık şefkat hissini de ilâve edebiliriz.. Kaldı ki, bu mesele kadınlara mahsus bir durum da değil; hak ve adaletin gerçekleştirilmesine mâni görüldüğü yerde, bedevî erkeklerin şahitliği hakkında da söz konusu olmuştur. Şahitlerin toplumun her alanında bulunamama -günümüzde de hayatın her biriminde bulunmamaları bir vâkiadır- her şeyi görememe, çok mahrem hususlara şahit olamamaları gibi durumlar her zaman söz konusu olabilir. Ayrıca Kur’ân’ı Kerim’de geçen bu husus, şifahî (sözlü) şahitlikle alâkalıdır. Yoksa ihtiyaç duyulduğunda yazılı belge ile onun şahitliğinin bir kısım fukâhaya göre mesmû olacağı (dinleneceği) de malum olan bir husustur. (Heyet, *Sağduyu Çağrısı*, s. 178-179)

3. Hadis-i şerifte kadınlarla alakalı vurgulanan son bir hususa daha temas etmek istiyoruz. Şöyle ki kadın Allah’ın cemîl ismine erkeğe nispetle daha ziyade mazhurdur. O bu mazhariyetle gelen cemal (güzellik) ve letafet yönünden erkeklerin önünde bulunmaktadır. Bu hususiyetleriyle kadın kendisinden daha tedbirli ve kararlı bir erkeğin aklını devre dışı bırakabilmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s) bu taaccübünü “*Ey kadınlar topluluğu!...Akletme işini ve dini (vecibelerini) eksik bırakan sizden birisi kadar, tedbirli ve fikren daha kararlı bir erkeğin aklını çelen bir başkasını görmedim*” sözleriyle ifade buyurmuştur.

Kadın ve erkeğin meşru dairedeki bağ ve ilişkileri her iki cins için de bir huzur ve sükun vesilesi olurken, bunun dışına çıkılması halinde kadının kendisine has kadınlık cazibesinin bir fitne sebebi olması kaçınılmaz olmaktadır. İşte Peygamberimiz bu nebevî beyanımla aynı zamanda erkeklere bu gücün etkisi karşısında dikkatli/uyanık olmalarını işaret buyurmaktadır.

Sonuç

Gerek Kur'an'da gerekse hadis-i şeriflerde erkeğin kadından üstün olduğu hissini uyaran ibareler, farklı kabiliyetleri ifade sadedinde beyan buyrulmuş vurgulardır. Çünkü kadın ve erkek bir bütünü tamamlayan cinslerdir.

Kadın ve erkek arasındaki nisbî/göreceli farklılık -pek çok maslahat için planlanmış özel bir dizayn olup- ontolojik anlamda ('varlık olarak birbirlerinin daha az veya daha çok gelişmiş şekli' manasında) bir farklılık değildir.

Bu cümleden olmak üzere: Kadınlarla alakalı olarak hadis-i şerifin temas ettiği nisbî eksikliği, aklın bizatihi kendisinde değil, onun aktivitesinde (akletmesinde) düşünmemiz; dinen eksikliği de dinin bizzat özünde değil, 'bazı ibadetlerin edasında eksik kalma' şeklinde değerlendirmemiz daha isabetli olacaktır.

Kaynakça

- Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1987.
- Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan yay. İst. 2000.
- A.Forrel, *Cinsiyet Meselesi*, (Çev.: İ. Unaner), İstanbul 1959.
- Buharî, *el-Camiu's-Sahih*, el-Mektebetu'l-İslamiyye, İstanbul tsz.
- Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı*, Rağbet yay. İst. 2001.
- Ebu Davud, es-Sünen, Daru'l-Cenan, Beyrut 1988.
- Hammude Abdu'l-Atî, "*İslam'da Kadının Yeri*" (Kadın ve Aile' adlı eserin içinde) Işık yay, İst. 2005.
- Heyet, *Sağduyu Çağrısı*, Işık yay., İst. 2006.
- Hidayet Ş. Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitabiyat, Ankara 2000.
- İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Beyrut 1989.
- İbn Hanbel, *Müsned*, Daru Sadır, Beyrut tsz.
- İbn Mace, *es-Sünen*, Daru'l-Hadis, Kahire tsz.
- İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, Daru İhyai'türasi'l-Arabî, Beyrut 1995.
- Kastalanî, *İrşadu's-Sârî*, Beyrut tsz.
- Muhammed Kutub, *İslam'ın Etrafındaki Şüpheler*, (Çev. Ali Özek), İst. 1982.
- Nureddin es-Sabunî, *el-Bidaye fî Usuliddin*, ysz. tsz.
- Rağıb el-İsfahanî, *el-Müfredât*, İstanbul 1986.
- Tirmizî, es-Sünen, Daru'l-Fikr, tsz, ysz.
- Ramazan el-Butî, *el-Mer'etü*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.
- Seyyid Şerif el-Cürcanî, *et-Ta'rifât*, tsz, ysz.